

1. ბოლშევიკების შეჭრა საქართველოში

2. ბოლშევიკების აბრესია (საქართველოს წინააღმდეგ ბოლშევიკების საომარი გეგმის გამოაშკარავება)

ინგლისში, ქალაქ ოქსფორდის ბოდლის ბიბლიოთეკაში მუშაობისას, უორდროპის კოლეჯში სხვა მასალებთან ერთად ვნახეთ ინგლისურად შესრულებული ორი დოკუმენტი. ქვემოთ ჩვენ ვაქვეყნებთ საქართველოს კომიტეტის (ლონდონში) 1922 წლის თებერვლის მონოდება-წერილს – „ბოლშევიკების შეჭრა საქართველოში“ და მის დამატებად „ბოლშევიკების აგრესია“-ს, რომლითაც ნათელი ეფინება საქართველოს წინააღმდეგ ბოლშევიკთა საომარ გეგმებს გაცილებით ადრე მათ მიერ 1921 წლის 25 თებერვალს საქართველოს ოკუპაციამდე.

ჩვენ ფაქტობრივად კომენტარების გარეშე ვთავაზობთ საზოგადოებას აღნიშნული ტექსტების თარგმანს, იმდენად სარწმუნო და დამაჯერებელია მათი შინაარსი.

1. ბოლშევიკების შეჭრა საქართველოში

ჩვენ მოგმართავთ ქართველი ხალხის სახელით, რომლის თავისუფლება და დამოუკიდებლობა მოსპო რუსი ბოლშევიკების არმიებმა.

დიდი ხანი გავიდა, რაც მოსკოვის საბჭოთა მთავრობამ სცადა თავისი ძალაუფლების გავრცელება საქართველოზე, რადგან საბჭოების დამკვიდრება წარმოადგენს ბოლშევიკური პოლიტიკის განვრცობის მნიშვნელოვან ელემენტს. ამ მიზნის მისაღწევად ბოლშევიკთა წრეებში ბატონობდა ორი აზრი: ერთი – სახელმწიფო გადატრიალება საქართველოში კავკასიელი ბოლშევიკების მეშვეობით, რომლებსაც ეყრდნობოდნენ ცენტრალური რუსეთის ბოლშევიკები; მეორე – საქართველოს გასაბჭოება რუსული ხიშტების მეშვეობით.

თავდაპირველად დაიწყეს პირველი გეგმის შესრულება. მოსკოვის მთავრობამ სცადა საქართველოს გასაბჭოება აჯანყების საშუალებით, რომლებიც მოაწყო თავისი აგენტების მეშვეობით და თავისივე დაფინანსებით. ამ სახის არეულობა განხორციელდა 1919

წელს აღმოსავლეთ საქართველოს მხოლოდ რამდენიმე სოფელში, მაგრამ ადგილობრივმა მოსახლეობამ მაშინვე ჩააქრო. ბოლშევიკების ცდა იმავე წელს, რომ 1 მაისს აეჯანყებინათ ტფილისის სამხედრო კოლეჯი, ასევე ჩაიშალა. მიუხედავად იმისა, რომ 1920 წლის 7 მაისს ხელმოწერილი იყო რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულება, რომლის ძალითაც მოსკოვის მთავრობა ცნობდა საქართველოს რესპუბლიკის დამოუკიდებლობას და თავი უნდა შეეკავებინა ყოველგვარი ჩარევისგან მის შინაურ საქმეებში, როსი ბოლშევიკები აგრძელებდნენ მცდელობებს საქართველოს მთავრობის დასამხობად. მათ ისარგებლეს სიტყვის და პრესის თავისუფლებით, რაც გამოიყენეს საქართველოში. დიპლომატიური მისია, რომელიც მოსკოვმა ტფილისს გამოგზავნა, შედეგობდა რამდენიმე ასი წევრისგან, რომლებსაც უნდა წარემართათ ენერგიული პროპაგანდა რესპუბლიკის მთავრობის წინააღმდეგ. მაგრამ ბოლშევიკთა ყველა მცდელობა უშედეგო იყო. ვერც პროპაგანდამ და ვერც მილიონობით ქალაქის ფულმა, რაც მოსკოველ აგენტებს ჰქონდათ განსაკარგავად, ვერ შეძლეს მოეპოვებინათ ქართველთა მხარდაჭერა. ბოლოს მიხვდნენ ბოლშევიკები, რომ მათ სასარგებლოდ რევოლუცია ვერ მოხდებოდა, და რომ პროპაგანდა უსარგებლო იქნებოდა; ამიტომ გადაწყვიტეს საქართველოს დამორჩილება შეიარაღებული ძალის მეშვეობით.

1920 წლის 28 ნოემბერს მოსკოვში შეკრებილ კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელთა წინაშე გამოვიდა ტროცკი და სიკვდილის განაჩენი გამოუცხადა რესპუბლიკას. „სომხეთი გასაბჭოებულია, ახლა ჯერი საქართველოზეა“ – თქვა მან, „კმარა შევიკავოთ თავი ბაქოსა და ბათუმის შეერთებისაგან“.

1920 წლის დეკემბერში მე-11 რუსული არმიის მეთაურს ჰეკერს ებრძანა მოემზადებინა მოზსენება სამხედრო ძალების შესახებ, რომლებიც საჭირო იქნებოდა საქართველოს დასამორჩილებლად. ამ რაპორტში, რომელიც დათარიღებულია 1920 წლის 18 დეკემბრით, ჰეკერი აღნიშნავს, რომ მისი არმია ვერ იქნება წარმატებული ამ დაპყრობისას, თუკი თურქეთის ქემალისტური ანგორის მთავრობა არ იქნება კეთილად განწყობილი ამ ქმედების მიმართ*. ბოლშევიკები იძულებული გახდნენ გადაედოთ საქართველოში შეჭრა, მაგრამ დაინყეს თავიანთი ძალების გამრავლება საქართველოს საზღვრებთან. საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრის პროტესტებს შედეგი არ მოჰყოლია.

რუსული ბოლშევიკური პრესა განუწყვეტლივ იმეორებდა: „დადგა დრო, ბოლო მოელოს საქართველოს“.

* იხ. თანდართული ფურცელი ჰეკერის საიდუმლო მოხსენების სრული თარგმანით.

მაშინ როცა მოსკოვის შტაბი სასიკვდილო დარტყმას უმზადებდა ქართველი ხალხის თავისუფლებას, საბჭოთა დიპლომატიური მისია ტფილისში ცდილობდა გამოენვია უთანხმოებები რუსეთსა და საქართველოს შორის, რაღა ბოლშევიკური იმპერიალიზმისთვის მიეცათ საბაზი სამხედრო მოქმედებების დასაწყებად. ამავე დროს მოსკოვის მთავრობა არ ნყვეტდა ცდას დაერწმუნებინა ქართველი ხალხი თავის მეგობრულ და მშვიდობიან სურვილებში. 1921 წლის 11 თებერვალს რუსული მე-11 არმიის ნაწილები ომის გამოუცხადებლად შემოიჭრნენ საქართველოში სომხეთის საზღვრებიდან. საბჭოთა მთავრობის წარმომადგენელმა შეინმანმა განაცხადა, რომ რუსეთმა არაფერი იცოდა ამ შეტევის შესახებ და რომ ის მოაწყო სომხეთის მთავრობამ. ეს განცხადება სწორედ იმ დროს გააკეთა, როცა საბჭოთა სომხეთის წარმომადგენელმა ჩავერდოვმა თავის მხრივ სთქვა, რომ სომხეთი არანაირად არ იყო კავშირში ამ თავდასხმასთან, და რომ ის მზადაა მეგობრულად მოეგვარებინა ყველა უთანხმოება საქართველოსთან. 15 თებერვალს შეინმანმა მიიღო შემდეგი დაშიფრული დეპეშა ბაქოში განლაგებული მე-11 არმიის შტაბ-ბინიდან: „გადაწყდა რუბიკონის გადალახვა. იმოქმედე შესაბამისად“. იმავე დროს კავალერიის ქვედანაყოფებით გაძლიერებულმა მე-11 არმიის ახალმა ნაწილებმა გადმოლახეს საქართველოს საზღვარი აღმოსავლეთიდან.

16 თებერვალს საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარემ სცადა მოსკოვთან ტელეფონით დალაპარაკება, მაგრამ ბ-ნმა კარახანმა – საგარეო საქმეთა მოქმედმა კომისარმა* უპასუხა, რომ არ სურდა მოვლენათა განხილვა თავმჯდომარესთან. მაშინ თავმჯდომარემ სცადა დაკავშირება საქართველოს წარმომადგენელთან მოსკოვში. მაგრამ მოსკოველმა ხელისუფლებმა არ შეაერთეს მისი ხაზი თითქოს აპარატურის მწყობრიდან გამოსვლის საბაბით. მომდევნო დღეს ტფილისის რადიო-ტელეგრაფის სადგურმა მიიღო გზავნილი, რომელშიც ჩიჩერინი ცდილობდა რა უარეყო რუსული არმიის თავდასხმა საქართველოზე, სთავაზობდა საქართველოს მთავრობას შუამავლობას საქართველოსა და სომხეთს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ ქართულ მთავრობას არ ჰქონდა არავითარი ილუზია ამ გზავნილის გულწრფელობის მიმართ, მათ თანხმობით უპასუხეს ჩიჩერინის წინადადებას იმ პირობით, თუ რუსეთის მთავრობა თავის არმიებს გაიყვანდა საქართველოს ტერიტორიიდან. ამ პასუხმა მოსკოვის რადიო-ტელეგრაფის სადგურს მშვიდობიანად ჩააღწია, მაგრამ რუსეთის საბჭოთა მთავრობამ მოგვიანებით ევროპისადმი გაგზავნილ კომუნიკეში იცრუა, თითქოს ის მათ არ მიეღოთ.

* კარახანი იყო ჩიჩერინის მოადგილე – გ.გ.

ამასობაში სამხედრო ოპერაციები ვითარდებოდა. ტფილისზე ორი მხრით წარმოებულ თავდასხმას გმირული წინააღმდეგობით უპასუხეს. დაიხურა ქარხნები, მაღაზიები, ტფილისის უნივერსიტეტი; ყველა მუშა და სტუდენტი წავიდა ფრონტზე. ეს ნაციონალური ერთუზიაზმი გამარჯვებით დაგვირგვინდა; მტერი განდევნეს, თუმცა ქართული ძალები ჩამორჩებოდნენ რიცხობრივად, შეიარაღებით და მომარაგებით.

21 თებერვალს საქართველოს მთავრობის თავმჯდომარემ კვლავ გაუგზავნა რადიოგრამით შეკითხვა ჩიჩერინს, თუ რა მიზეზით დაიწყო ომი რუსეთმა საქართველოს პატარა რესპუბლიკის წინააღმდეგ. „რა არის თქვენი მოთხოვნები? ჩამოაყალიბეთ მიზეზები თქვენ მიერ წარმოებული ომისა ჩვენს წინააღმდეგ. ალბათ შევძლებთ გაუფგოთ ერთმანეთს სისხლისღვრის გარეშე“. რადგან არ მიიღო პასუხი ამ ტელეგრამაზე, თავმჯდომარემ მიმართა ლენინსა და ტროცკის და სთხოვა მათ ომის შეწყვეტა, რომლის შეურაცხმყოფელი და იმპერიალისტური ხასიათი ნათელი იყო. ეს ტელეგრამაც უპასუხოდ დარჩა.

მოსკოვის მთავრობამ გადაწყვიტა საქართველოს წინააღმდეგ ომის ბოლომდე მიყვანა და რესპუბლიკის მოსპობა. ეს პასუხობდა აზრს, შეცვლილიყო მოლაპარაკებები შეტევებით სამი ახალი მიმართულებით: საქართველოს სამხედრო გზით ვლადიკავკაზიდან, მამისონის უღელტეხილით ქუთაისის მიმართულებით და შავი ზღვის სანაპიროს გასწვრივ სოჭიდან. საქართველოს ყოველი მხრიდან თავს დაესხა მე-11 და სხვა სამი არმიის გაერთიანება (მე-8, მე-9 და მე-13), ბუდიონის და ჟლობას კავალერიის დანაყოფებთან ერთად.

ხალხის ერთუზიაზმი და მოხალისეთა სწრაფვა საშუალებას მისცემდა საქართველოს მთავრობას გაეძლიერებინა თავდაცვითი ძალები, რომ ჰქონოდა იმათი შეიარაღების საკმაო საშუალება, ვინც მზად იყო თავისი სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობისათვის თავი გაეწირა. მა თარ ჰქონდათ საკმარისი ამუნიცია ბრძოლის ველზე გასულთათვის, მაშინ როცა ბოლშევიკებს ქართული ძალების წინააღმდეგ უწყვეტად შემოჰყავდათ ახალი რაზმები, რომლებსაც ჭარბად ჰქონდათ საჭირო თანამედროვე შეიარაღება – თვითმფრინავებისა და ტანკების ჩათვლით, სახელდობრ, ბრიტანული წარმოების, რაც წაართვეს დენიკინს.

ამას გარდა ბოლშევიკებმა ამ მომენტისთვის სარდალი ჰეკერის რაპორტით მიიღეს სულ ახალი შეტყობინება, რომ ანგორის თურქული მთავრობა უერთდებოდა მოსკოვის ბრძოლას საქართველოს მოსასპობად. 23 თებერვალს ანგორის მთავრობამ ულტიმატუმში წამოუყენა საქართველოს მთავრობას, რომ ქართულ რაზმებს დაეტოვებინათ ქალაქები არდაგანი და ართვინი. რადგან ქართველებს არ ჰყოფნიდათ ძალები თურქეთთან ახალი ფრონტისათვის,

იძულებული გახდნენ გასულიყვენ ამ ქალაქებიდან, თუმცა ძლიერი პროტესტი განუცხადეს თურქეთის ამ ქმედებას.

ამგვარად, სამხედრო ვითარება სულ უფრო დამძიმდა. ხუთი მხრიდან შემოტევის გამო რესპუბლიკა იძულებული იყო თავისი ძალები ვრცელ ფრონტზე გაეშალა და უთანასწორო პირობებში ებრძოლა. მიუხედავად ქართველი ჯარისკაცების გამირობისა, საქართველოს უმაღლესმა სარდლობამ, ალყაში მოქცევისა და სრული განადგურების საფრთხის გამო, გადაწყვიტა ტფილისის დატოვება და უბრძანა არმიას უკანდახევა პოზიციების გასაძლიერებლად და ბათუმის გადასაქცევად სამხედრო ბაზად. 25 თებერვალს ტფილისი დანებდა. უკანდახევითი ბრძოლები სამი კვირა გრძელდებოდა.

თურქეთის ქემალისტურმა მთავრობამ დაიკავა რა არდაგანი და ართვინი, მოინდომა ხელი შეეშალა ბოლშევიკური ძალებისთვის შესულიყვენ ბათუმის პროვინციაში. ამ მიზნით შევიდნენ ბათუმში და გამოაცხადეს ანექსირებულად. მაგრამ, როცა სცადეს სიმაგრეებისა და საჯარო დაწესებულებების ძალით დაკავება, ქართველმა მებრძოლებმა ისინი გაყარეს. ამ დროიდან გაიხსნა ახალი ფრონტი. ქემალისტი თურქების ამ ღალატმა ქართულ ძალებს წაართვა ბრძოლის გაგრძელების უკანასკნელი საშუალება.

17 მარტს საქართველოს მთავრობამ გადაწყვიტა ბრძოლის შეწყვეტა და არმიის დაშლა. 18 მარტს მთავრობამ დატოვა ბათუმი და გაემართა კონსტანტინოპოლისკენ. რამდენიმე საათის შემდეგ კი რუსი ბოლშევიკების რაზმები შევიდნენ ქალაქში.

ასეთი იყო ვითარება, რამაც მიიყვანა საქართველო ოკუპაციამდე და დემოკრატიული რესპუბლიკა შეიცვალა ოკუპანტთა სამხედრო დიქტატურით და მოსკოვის ხიშტების დესპოტური მმართველობით.

იმპერიალისტი ბოლშევიკების დანაშაულის უკეთ გასაგებად უნდა გავიხსენოთ, რომ თავისუფალი და დამოუკიდებელი საქართველო ყოველთვის ცდილობდა მხარი დაეჭირა რუსეთთან მეგობრული ურთიერთობისთვის. ის პატივს სცემდა რუსი ხალხის სურვილებს და არასდროს მიუღია მონანილეობა რუსული საბჭოების წინააღმდეგ წარმოებულ ინტერვენციაში; არასოდეს შეკავშირებია რუსულ კონტრ-რევოლუციურ ძალებს; ყოველთვის ეწინააღმდეგებოდა ყოველგვარ ცდას გამოეყენებინათ მისი ტერიტორია რუსეთის წინააღმდეგ სამხედრო ოპერაციების მოსაწყობად. მაგრამ მან (საქართველომ - გ.გ.) რუსეთის თვალში ჩაიდინა უპატიებელი დანაშაული, როცა გამოაცხადა თავისუფლება და დამოუკიდებლობა და გადაწყვიტა თავისი ეროვნულობის გადარჩენა. მის მიღწევებს ამ გზაზე, ცხადია, ვერ მოითმენდნენ იმპერიალისტი ბოლშევიკები.

დაახლოებით 12 თვეში საქართველო - ოფიციალურად აღიარებული ევროპული ქვეყნებისა და თვით საბჭოთა რუსეთის მიერ

დამოუკიდებელ რესპუბლიკად, დაიპყრო რუსულმა წითელმა არმიამ.

თუ რას ნიშნავს ოკუპაცია მატერიალური თვალსაზრისით, შეიძლება იმსჯელო იმ ფაქტით, რომ პირველი თვის მანძილზე რუსულმა რაზმებმა შეაგროვეს ყველაფერი (საუკეთესო ლოკომოტივი და ვაგონები, ტრამვაები, სამანქანო მონყობილობები, ავტომობილები, აღმოსავლური ფარდაგები, ყოველგვარი ნანარმი, მედიკამენტები, საპონი, პროდუქტები, ტანსაცმელი, სასკოლო მარაგები, ღილების, ქინძისთავებისა და საკერავი ძაფის ჩათვლით), დაარქვეს ამ ნადავლს „საჩუქარი წითელ რუსეთს წითელი საქართველოსგან“ და გააგზავნეს ქვეყნიდან. ცხადია, თვეზე ნაკლებ დროში ფასები ფანტასტიურად ავარდა და ჯერაც კიდევ იზრდება. ვეებერთელა რუსული არმია და მის კვალში ასეულ ათასობით რუსებისა, თუ სხვა ხალხების მოზღვაება მალე დაამშვეს საქართველოს. უზარმაზარმა გადასახადებმა მთლად გამოაცარიელა გლეხობის მწირი მარაგი, რომლებსაც ბევრგან დაევალა მათთან შესახლებული რუსული რაზმების გამოკვება. დაპყრობის შემდეგ პურის ფასი 500 მანეთიდან გაიზარდა 6000 მანეთამდე, მაშინ როცა ხელფასები უცვლელი დარჩა, ან მხოლოდ უმნიშვნელოდ მოიმატა. ქვეყანა ოკუპაციამ მარტო კი არ გამოაცარიელა; მან მოშალა მრეწველობა და საგარეო ვაჭრობა, რაც სწრაფად ვითარდებოდა თავისუფალი დანესებულებების მეშვეობით და შესაძლებლობას მისცემდა საქართველოს დახმარებოდა ნაკლებ ბედნიერ მეზობლებს, დამშეულ რუსებს.

ყველა ადმინისტრაციული თანამდებობა დაიკავეს რუსებმა და უცხოელებმა, რომლებიც საქმეს აწარმოებდნენ რუსულ ენაზე, რაც ქართველმა ხალხმა, განსაკუთრებით გლეხებმა არასაკმარისად, ან სრულებით არ იცოდნენ. მაღალი მოხელეები ინიშნებოდნენ პირდაპირ მოსკოვიდან; ყოველივე დაუბრუნდა ცარისტულ წესებს საქართველოში.

ახლა რუსეთის მთავრობას ჰყოფნის თავხედობა, როცა ევროპას უცხადებს, თითქოს საქართველოში შევიდნენ არა როგორც მტრები, არამედ „მიპატიჟებული მეგობრები“. ამ „მიპატიჟებულმა მეგობრებმა“ უცბად მოსპეს დემოკრატიული კონსტიტუცია, დაფუძნებული ორივე სქესის უნივერსალურ საარჩევნო უფლებებზე. ბევრი საუკეთესო პიროვნება, უმეტესობა ქართული პარლამენტის წევრები (ცხადია დათხოვნილები) საპატიმროში სხედან მძევლებად. ყველა უფლება – თავისუფალი სიტყვის, თავისუფალი გაერთიანებების, თავისუფალი პრესის და ა.შ., უფლებები, რომლებიც მოიპოვეს რევოლუციის შემდეგ, აიკრძალა. გაუქმდა ღია სასამართლო, ის შეცვალა „ჩეკამ“, რომელიც აპატიმრებს, აწამებს, საიდუმლოდ სჯის სიკვდილით. ესაა ის, რასაც რუსები უწოდებენ „მიპატიჟებულ მეგობრებად“ ყოფნას საქართველოში, რომელსაც არ ახსოვს ასეთი

ბარბაროსული თავდასხმა მსგავსი ეკონომიკური გაჩანაგებით, პოლიტიკური შევიწროებით და ორპირობით. თვით ცარიზმის რეჟიმის უბნელეს დროშიც არ ხდებოდა ასეთი მასობრივი დაჭერები და გადასახლებები. სულ ახლახანს 3000-ზე მეტი ქართველი მუშა გადაასახლეს მოშიმშილე რუსეთში, ხოლო იმათ ადგილზე გამოგზავნეს რუსი მუშები. სჯობდა ისინი ადგილზევე დაეხოცათ.

ქართველმა ხალხმა, რომელიც მე-19 საუკუნის დასაწყისამდე ინარჩუნებდა დამოუკიდებლობას და მხოლოდ მაშინ თავისი ნებით დაუკავშირდა რუსეთს ხელშეკრულებით (ასე უსირცხვილოდ დარღვეული როგორც მეფის, ისე ბოლშევიკების მიერ), გადანყვიტა აღედგინა დამოუკიდებლობა. რამდენიმე თვის წინ ათიათასმა მუშამ და სტუდენტმა, მიუხედავად დაპატიმრებისა და დასჯის საშიშროებისა, მოაწყო მიტინგები და დემონსტრაციები ტფილისში; მათ გაუგზავნეს რეზოლუცია ბოლშევიკებს საქართველოს დამოუკიდებლობის და პოლიტიკური უფლებების აღდგენის, პოლიტპატიმრების განთავისუფლების და, ყველაფერთან ერთად, რუსული ჯარების გაყვანის მოთხოვნით. არაა საჭირო იმის თქმა, რომ ამას მოჰყვა ათასობით დაპატიმრება და გადასახლება.

სამწუხაროდ, ევროპამ არ იცის სინამდვილეში რაც ხდება. მოსკოვის მთავრობამ ჩაახშო ქართველი ხალხის ხმა და იმედი აქვს თავისი საგარეო ორგანიზაციების, რომ დამალავს სინამდვილეს, გართულებს საკითხს და შეცდომაში შეიყვანს საზოგადოებრივ აზრს. მაგრამ ვერ დაიძალევა რუსული სამხედრო ოკუპაციის ფაქტი.

ამ გარემოებათა გამო ქართველმა ხალხმა კიდევ ერთხელ მიმართა ამ ქვეყნის (ინგლისის – გ.გ.) სამართლის მიმდევრებს. რუსეთის პირველი რევოლუციის სასტიკად ჩახშობის დროს, როცა ინგლისურ-ქართულმა კომიტეტმა ქართველთა ეროვნული პეტიცია გადასცა ჰააგის საერთაშორისო კონფერენციას 1907 წელს, ქართველი ხალხი ამას სიმპატიითა და მხარდაჭერით შეხვდა; ახლაც ისინი იმედოვნებენ, რომ ინგლისელი ხალხის აზრი კვლავ დაეხმარება მათ მისწრაფებაში განთავისუფლდნენ უცხო არმიის ძალადობისგან, ასევე საბჭოთა მთავრობის შემოჭრისგან, რომელთაც მოახდინეს ოკუპაცია მას შემდეგ, რაც ის ცნეს ევროპის სახელმწიფოებმა.

კომერციული ხელშეკრულება ინგლისსა და მოსკოვის მთავრობას შორის ამჟამად განხილვის საგანია. მისი ერთერთი პირობაა რუსული წითელი არმიის გაყვანა ამიერკავკასიიდან. ის ემყარება მხოლოდ სამართალს დაყველა ხალხების თავისუფლებას, რომ მიალწიონ ნამდვილ მშვიდობას და ეკონომიკურ აყვავებას. ამასთან, როგორც დრ. ნანსენმა 31 იანვარს დედოფლის დარბაზში თავის სიტყვაში რუსეთის დამშუული გლეხების შესახებ თქვა, მთავარი მიზე-

ზი რუსეთის შიმშილობისა არის „ომი, ბლოკადები და რეკვიზიციები“. რუსმა ბოლშევიკებმა საქართველოს სამივე მოახვიეს თავს, გააერცელეს სილარიბე და ავადმყოფობები. გავისხენოთ, რომ ავადმყოფობებს საზღვრები ვერ იცავენ, და სავსებით შესაძლებელია, რომ ქვეყნების „სოვეტიზაციის“ პროცესი თოფითა და ხიშტით გაგრძელდება და ტიფი, რომელიც ახლა ანადგურებს რუსეთს და ნითელი არმიის მიერ უკვე შეტანილია საქართველოში, შეიძლება გაერცელდეს ევროპაში, როგორიც იყო შავი სიკვდილი მე-14 საუკუნეში. საქართველო მარტო რომ დარჩენილიყო, იგი დღეს შეძლებდა დახმარებოდა რუსეთში შიმშილის უბედურ მსხვერპლებს, იმის მაგივრად, რომ თვითონ შეემცირობინა დახმარების თხოვნა ცივილიზებული ევროპისგან.

შემდეგი თარიღებია მნიშვნელოვანი საქართველოს თანამედროვე ისტორიიდან:

1783 საქართველო (გეორგია), დამოუკიდებელი სამეფო, ხელშეკრულებით, რომლითაც თავის სრულ ეროვნულ ავტონომიას უზრუნველყოფს, თანხმდება რუსეთის მფარველობას.

1801 რუსეთი არღვევს ხელშეკრულებას და იპყრობს საქართველოს. ეს იწვევს საქართველოს პროტესტს.

1812 აჯანყებები რუსეთის წინააღმდეგ.

1830-1840 ქართველთა შეთქმულებები რუსეთის წინააღმდეგ; ქართველთა გაციმბირება.

1905 პირველი რუსული რევოლუცია. აჯანყებები საქართველოში.

1907 სასტიკი ჩახშობა. ქართველთა ეროვნული პეტიცია გაგზავნილი ჰააგის საერთაშორისო კონფერენციისადმი „ეროვნების და დამოკიდებულ ხალხთა კომიტეტის“ მიერ.

1917 რუსეთის მეორე რევოლუცია.

1918 26 მაისი . საქართველო აცხადებს დამოუკიდებლობას.

1920 16 იანვარი. ანტანტა აღიარებს საქართველოს „დე ფაქტო“.

1921 27 იანვარი. ანტანტა აღიარებს საქართველოს „დე იურე“.

1921 11 თებერვალი. 100000-ზე მეტკაციაანი რუსული არმიის გამოუცხადებლად დაესხა თავს საქართველოს და აგრძელებს ოკუპაციას.

1922 წლის თებერვალი საქართველოს კომიტეტი
3 ადელფ ტერასე, ლონდონი

ნიგნები რეკომენდებული საქართველოს ისტორიისათვის:

საქართველოს სამეფო, ო. უორდროპი, ლონდონი 1888.

საქართველოს მინერალური რესურსები კავკასიაში, დ. ლამბაშიძე, ლონდონი 1919.

სახელმწიფო მოხელის წლიური ნიგნი „გეორგია“, ვ. ჩერქეზოვის, ლონდონი 1919.

საქართველო, მისი ტრადიციები და მისი პოლიტიკა, რევიუ დე პარი, პარიზი 1919 ოქტ.

საქართველოს ხელშეკრულებები რუსეთთან, ვ. ჩერქეზოვი, მე-19 საუკუნის რევიუ, 1895 მაისი, ლონდონი.

2. ბოლშევიკების აგრესია

საქართველოს წინააღმდეგ ბოლშევიკების საომარი გეგმის გამოაშკარავება.

XI არმიის მეთაურის რაპორტი XI არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარეს – გადასაცემად ცენტრალური რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარეს, ტროცკის.

1920 წლის 18 დეკემბერი

[ქვემოთ ქვეყნდება ასლი რუსული ბოლშევიკური არმიის მეთაურის რაპორტისა იგივე არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარისადმი, დათარიღებული 1920 წლის 18 დეკემბრით.

ეს დოკუმენტი, რომლის დედანიც ჩვენ ხელთაა, არის დიდი მნიშვნელობის, რადგან ნათლად გვიჩვენებს, რომ რუსმა ბოლშევიკებმა საბოლოოდ გადაწყვიტეს საქართველოზე თავდასხმა იმაზე დიდი ხნით ადრე, ვიდრე ეს მოხდა და ის, რომ ისინი წინასწარ ფრთხილად ემზადებოდნენ ამ შეტევისთვის. რაპორტის ავტორია იგივე ოფიცერი ჰეკერი, რომელიც მეთაურობდა საქართველოს წინააღმდეგ მოქმედ XI არმიას და რომელიც ამჟამად იმყოფება საოკუპაციო არმიის განკარგულებაში].

(საიდუმლოდ)

„თქვენი წერილის (№1753) პასუხად წარმოგიდგინებ ჩემ შეხედულებას საქართველოზე შეტევასთან დაკავშირებით; შემდეგი პუნქტები უნდა იქნას გათვალისწინებული:

1. საერთაშორისო მდგომარეობა. ჩვენი ურთიერთობა აღმოსავლეთ ანატოლიასთან.

2. ჩვენი ნაწილების მდგომარეობა, რომელთაც შეეძლება თავმოყრა მოცემული დროისთვის სანყის ადგილებში.

3. ქართული არმიის მიმდინარე მდგომარეობა და ძალა.

4. მდგომარეობა ჩვენ ზურგში.

როგორც უკვე მოგახსენეთ, XI არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭოს კრებაზე 3 დეკემბერს, ოპერაციები საქართველოს წინააღმდეგ შესაძლებელია მხოლოდ ერთი პირობით – თუ ქიაზიმ-ქარაბეჯირის ნაწილები დაიცავენ მეგობრულ ნეიტრალიტეტს, რადგან XI არმიას მე-2 კავალერიის კორპუსი რომც შეუერთდეს, რათა მონაწილეობა მიიღონ ამ ოპერაციებში, ჩვენ მეთაურობას არ ეყოლება თავის განლაგებაში საკმარისი ძალები თურქთა წინააღმდეგ უსაფრთხო ბარიერის შესაქმნელად. ჩვენი სადაზვერვო დეპარტამენტის ინფორმაციაზე დაყრდნობით, ქიაზიმ-ქარაბეჯირის ძალები დგანან სარიყამიშ-ალექსანდროპოლის ხაზზე და ჰყავთ 22000-24000-იანი რეგულარული ნაწილები და 14000-16000 ქურთი და თათარი მხედარი. სომხური არმიის უსარგებლობის გამო, რომელიც მთლად დეზორგანიზებულია და საჭიროებს ძირეულ გადახალისებას, ჩვენ ვფიქრობთ გამოვიყვანოთ არანაკლებ 2 ქვეითი შენაერთისა და ერთი კავალერიის ბრიგადა, როგორც ბარიერი თურქთა წინააღმდეგ. ამის მიუხედავადაც ჩვენი ოპერაციები ყაზახ-წითელი ხიდის და შემდეგ ტფილისის მიმართულებით გაძნელდება. თუ ქართული ნაწილები გაგვიწვევენ სერიოზულ წინააღმდეგობას, ჩვენი ძალები შეიძლება აღმოჩნდნენ გამოუვალ მდგომარეობაში. ამდენად, მე ვერ ვხედავ შესაძლებლობას ასეთი ბარიერის უზრუნველსაყოფად. მეტიც, ვერ გავხედავ სამხედრო ოპერაციების დაწყებისას დავაბრუნო ნაწილები, რომლებიც იმყოფებიან ლენქორანში, დაღესტანში, ჯევეანშირსა და ყარაბაღში. ურყევად მწამს, რაც სათანადოდ მოვიფიქრე, შეგატყობინოთ წერილობით, რომ სახიფათო იქნება საქართველოს წინააღმდეგ სამხედრო ოპერაციების დაწყება თავდაპირველად თურქებთან ჩვენი ურთიერთობების მოუგვარებლად.

თუ XI არმიის რევოლუციური სამხედრო საბჭო მიიღებდა ქიაზიმ-ქარაბეჯირის ნაწილების მეგობრული ურთიერთობის მყარ გარანტიას, საქართველოსა და ტფილისის ოკუპაციის პრობლემა უფრო შესაძლებელი იქნებოდა.

ჩემი შეფასებით, საქართველოს წინააღმდეგ ოპერაციები საკმაოდ უსაფრთხოდ რომ ჩატარდეს, საჭირო იქნებოდა შემდეგი ძალების თავმოყრა სამი ძირითადი მიმართულებით:

ყაზახი-წითელი ხიდის – 2 ქვეითი დივიზია, 2 ცხენოსანი დივიზია; ფოილოს – 1 ქვეითი დივიზია, 2 ცხენოსანი დივიზია; აღსტაფა-ელი-ზავეტპოლის ხაზზე – 2 ქვეითი დივიზია. სულ 6 ქვეითი და 5 ცხენოსანი დივიზია, ჯამში 25000 ხიშტი და 4000 ხმლით. ფოილოს მიმართულებით საჭიროა 3 ჯავშნოსანი მატარებლის შეყვანა, რომლებიც შეიძლება მცირე ხნით გადმოვიდეს XI არმიისთვის. 1 ქვეითი დივიზია უნდა დარჩეს ქართული ნაწილების მოსაგერიებლად სოჭის მი-

მართულებით, ხოლო ამხანაგ X...-ის ქვეითი შენაერთი ვლადიკავკაზის დასაცავად.

ეს ძალები უნდა გამოიყოს XI და IX არმიებიდან. თუ შეუძლებელია ნაწილების გადმოყვანა სამხრეთი ფრონტიდან, მაშინ პირველი არმიის რაზმები შეიძლება გამოვიყენოთ მათ გასაძლიერებლად.

საქართველოს წინააღმდეგ პირველი მოქმედების გეგმით შემდეგი რაზმები უნდა გამოვიყვანოთ ტფილისის ოპერაციისას: რაზმები მე-20, მე-18, 32-ე და 28-ე დივიზიებიდან, ამხანაგ შერშენევის საგანგებო რაზმი, მე-2 და მე-18 ცხენოსანი დივიზიები, რომლებიც უნდა შეივსოს სხვა რაზმებით IX და XI არმიებიდან. ხსენებული ნაწილების შევსება უნდა მოხდეს პირველი ხაზის რაზმებიდან, მითითებული ჩემი არმიის გასაძლიერებლად მთავარსარდლის ოფიციალური შეტყობინებით. ასეთ ვითარებაში დეკემბრის დასაწყისში მე მეყოლებოდა საკმაო რაზმები საქართველოზე შეტევისთვის. მაგრამ თქვენთვის ცნობილმა პოლიტიკურმა მოვლენებმა შეუძლებელი გახადა ამ გეგმის შესრულება. ჩემი არმიის შევსება გაცილებით ნელა მოდის, ვიდრე წინასწარ ვსაზღვრავდით. რევოლუციური სამხედრო საბჭოს №5376 ტელეგრამის თანახმად, სამხრეთის ფრონტზე მე-2 ცხენოსანი არმიის გადმოყვანა შეჩერდა. თქვენი ტელეგრამით ნაწილები №№ 134, 638, 312, 454 გაიწვიეს უკან გუდერმეს-პეტროვსკის ხაზზე. 28-ე ქვეითი დივიზია არ შეიძლება გაიგზავნოს ფრონტზე მძიმე დანაკარგების გამო; ხდება მისი ხელახალი შევსება. მთელი 32-ე ქვეითი დივიზიიდან მხოლოდ 96-ე ბრიგადა შეიძლება გაიგზავნოს ყაზახის წინააღმდეგ. მე-18 ქვეითი დივიზიის შენაერთები ასევე საჭიროებენ შევსებას და მათი თავმოყრა ყოვნდება. ნაწილები, რომლებიც მოდიოდნენ პეტროვსკისკენ, ჩემი ბრძანებით სასწრაფოდ იქნენ გადაყვანილი ლენქორანის მხარეში.

აგრეთვე აღსტაფა-ყაზახის ოკრუგში, რომელსაც ყველაზე ხელსაყრელი მდებარეობა აქვს, ამჟამად არაა შესაძლებელი სამოქმედოდ გაიგზავნოს ამისთვის განკუთვნილი ნაწილების 1/4-ზე მეტი.

4 დეკემბერს, შევაფასე რა ყველა მოსაზრება, მოვახსენე რესპუბლიკის რევოლუციურ სამხედრო საბჭოს, რომ სრულიად შეუძლებელი იყო რევკომის ბრძანების შესრულება და რაზმების თავმოყრა საქართველოზე შეტევისთვის თუნდაც დეკემბრის ბოლოს, თუ შევსების ჩამოსვლის შეყოვნება გაგრძელდებოდა.

წინა ჩვენების დამატებით ვამტკიცებ, რომ ჩრდილო კავკასიიდან ნაწილების და სამხრეთ ფრონტიდან მე-2 ცხენოსანი არმიის სასწრაფო გადმოყვანა – საქონლის გადაზიდვის დროებითი შეჩერების ხარჯზე – ჩემ რაზმებს ისეთ მდგომარეობაში მოიყვანდა, რომ შესაძლებლობა მიეცემოდა რევოლუციური მოვალეობის შესრულებისა.

[..... გამოტოვებულია– გ.გ.....] საკითხის პრობლემების გათვალისწინებით, რაც უნდა გადაწყდეს ჩემი მეთაურობის ქვეშ მყოფ ქვედანაყოფებთან კავშირში, არ უნდა უგულვებლევოთ მომარაგება და ნორმირება. ასევე ჩემს №6775 წერილზე XI არმიის მომარაგების კომიტეტის თავმჯდომარესთან, კომისარმა ადნომ მიპასუხა, რომ ხორბლის ფქვილის მარაგი 1920 წლის 8 დეკემბრისთვის შეადგენდა 31247 ფუნტს (გირვანქას) და რომ ხორბლიანი მატარებლები შეაჩერეს გუდერმეს-პეტროვსკის ხაზზე ლოკომოტივების უკმარობის მიზეზით და სამხედრო მატარებლების დიდი რაოდენობის თავმოყრის გამო.

თავის №.. წერილში ის მატყობინებდა, რომ, თანახმად კომისარების სკლიანსკისა და ბრუხანოვის დეპუშითი ბრძანებისა, მან ჩააბარა 10000 ფუთ ფქვილზე და 5000 ფუთ ბრინჯზე მეტი XI არმიის მომარაგების კომიტეტს; ეს რაოდენობა უკვე გაგზავნილია. მეტიც, მან ნება დართო მე-18 დივიზიის ქვედანაყოფებს მოეწყოთ თავისი საკუთარი მომარაგება.

ვითარების გათვალისწინებით, რაც შეეხება მარაგებს, მე ვთავაზობ – დავუცადოთ ხორბლიანი მატარებლების ჩამოსვლას და შეტყვის დაწყებამდე მათ დაბინავებას ელიზავეტპოლში. განსაკუთრებით ტფილისზე შეტყვის დროს ქვედანაყოფების ხელახალმა მომარაგებამ შეიძლება გამოინვიოს პროტესტების პროვოცირება – ნითელი არმიის ნაწილებისადმი მოსახლეობის მტრული დამოკიდებულება.

თუ გადავხედავთ ვითარებას ზურგში, გარკვევით ვაცხადებ, რომ ვერ დავუშვებ ჩემი ზურგის უსაფრთხოებას, სანამ შემდეგი ქვედანაყოფები არ გადმოვლენ ჩემს განკარგულებაში; ლენქორანის მხარისთვის – 1 ქვეითი და 1 ცხენოსანი დივიზია; ტერტერ-შოშა-ჯებრაილის ოკრუგისთვის – 2 ქვეითი და 1 ცხენოსანი დივიზიონი; 28-ე ქვეითი დივიზია აუცილებელია ვანქა-შუშა-ლერუსის ოკრუგში; 1 ქვეითი პოლკი ნუხის მხარეში; დაბოლოს, 1 დივიზია საჭიროა ბაქოსა და რკინიგზების დასაცავად.

ამისგან დამოუკიდებლად, დაზვერვის დეპარტამენტის ინფორმაციაზე დაყრდნობით, ჩვენ უნდა მოვიცადოთ აპრილამდე, სანამ ქურთები დიდი რაოდენობით შეუტყვენ ჯებრაილის სექტორს – აუცილებელია არაქსზე გამავალი ყველა პუნქტის უეცარი ოკუპაცია და საკმაო ძალების მონაწილეობა ამ საქმეში.

რაც შეეხება ქართული არმიისა და გვარდიის მდგომარეობას, მე აქ არ შევეხები მას, რადგან ამის შესახებ დანვრილებით მოვახსენე XI არმიის რევოლუციურ სამხედრო საბჭოს 1920 წლის 24 ნოემბერს. მე მხოლოდ გავიმეორებ, რომ, მიუხედავად მათი სისუსტისა და რევოლუციური სულიერი განწყობისა, ქართულ ნაწილებს შეუძ-

ლიათ წინააღმდეგობის განევა; რაც მთავარია, თუ თავიდანვე არ ავიღებთ ხელში ინიციატივას.

ზემოთ მოყვანილი განხილვა არავითარ შემთხვევაში არ მიუთითებს საქართველოზე შეტევის შეუძლებლობაზე; მე მხოლოდ მიმაჩნია, რომ ეს შეტევა შეიძლება განხორციელდეს მხოლოდ ფრთხილი მომზადების შემდეგ, რათა ტფილისის მოსახლეობაზე თავდასხმა რაც შეიძლება სწრაფად დასრულდეს.

თუკი პოლიტიკური ვითარება მაინც გვაიძულებს შეტევას, უნდა ვივარაუდოთ, რომ საქართველოსთან ომი მიიღებს გაჭიანურებულ ხასიათს.

მე ღრმად მჯერა, რომ ყოველგვარი სიძნელის გარეშე დავიპყრობთ მთელ საქართველოს სურამის ქედამდე, მაგრამ მერე ჩემი ნაწილები გაჩერდებიან. მაშასადამე მე მიმაჩნია, რომ შეტევა საქართველოზე უნდა გადაიდოს, სანამ არ შესრულდება შემდეგი პირობები:

1. შვიდი ქვეითი დივიზიისა და მეორე ცხენოსანი არმიის თავმოყრა ბაქო-ბულახ-ნუხა-ელიზავეტპოლი-ზაქათალა-ყაზახის სექტორში.

2. ბაქო-ელიზავეტპოლის ხაზზე ჩამოსვლა ყველა ხორბლით დატვირთული მატარებლის, რომლებიც შეიცავენ მარაგს განკუთვნილს დეკემბერ-იანვრისთვის.

3. შეთანხმება თურქულ სარდლობასთან.

ამ პირობების შესრულებით, და თუ გავითვალისწინებთ, რომ ქვედანაყოფების მორალური მდგომარეობა მუარა იქნება, მე ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ კამპანია საქართველოს წინააღმდეგ დამთავრდება 6 კვირაში.

მე გთხოვთ დაიმონმოთ რევოლუციური სამხედრო საბჭოს თავმჯდომარისადმი გაგზავნილ თქვენს რაპორტში ზემონახსენები პირობები“.

XI არმიის სარდალი, ოფიცერი: ჰეკერი.*

* იგივე შინაარსის წერილი სათაურით „მოხსენება რუსული წითელი XI არმიის სარდლის, გენერალ ჰეკერისა „კავკასიის რევოლუციურ მილიტარული საბჭოს“ თავმჯდომარე ორჯონიკიძისადმი, 1920 წლის 12 დეკემბრის თარიღით, მოთავსებულია ჟურნალ „კავკასიონში“, XV, 1971, პარიზი. მაგრამ ის არაა ისეთი სრული, როგორც ჩვენი ტექსტია - გ.გ.

Gia Gelashvili

Doctor of History, The head scientific
researcher of Ivane Javakhishvili In-
stitute of History and Ethnology

The Bolshevik Invasion of Georgia

Summary

Below we publish a Georgian translation of the Report of the Com-
mander of the XI th Army Hecker for Trotzki (18.XII.1920).

This document clearly shows that the Russian Bolsheviks had finally
decided an attack on Georgia long before it actually took place, and that they
had been carefully carrying out preliminary preparations for this attack.